

L'enigma B'oïde al descobert: *kaštaum* i *baikar* en sengles inscripcions ibèriques sobre una tortera i un vaset de Camps de l'Hospital (Vilademuls)

Solving the B'oïde enigma: kaštaum and baikar in two iberian inscriptions on a spindle whorl and on a small vase from Camps de l'Hospital (Vilademuls)

En aquest treball s'estudien dues inscripcions ibèriques inèdites procedents de Vilademuls, una tortera i un petit vaset. Entre els diversos elements familiars que s'hi documenten destaquen *kaštaum*, que es confirma com a element lèxic característic de les torteres, i *baikar*, que es confirma com a element lèxic característic dels petits vasos, repetint el mateix fet ja documentat al jaciment proper de Sant Julià de Ramis. Aquestes inscripcions també són molt interessants des del punt de vista paleogràfic pel fet de presentar un signe molt poc freqüent, anomenat B'oïde per la seva forma propera a una B, fins ara només documentat clarament a l'ostrakon de Pontós, jaciment molt proper a Vilademuls, en un segment que ara s'haurà de llegir *turin* i que es pot relacionar amb el primer element de l'antropònim TVRINNVS. En aquest cas, la fortuna ha fet que el signe conflictiu aparegui en tres elements lèxics ben coneguts, *baikar* al vaset i *egiar* i el morf *ar* a la tortera, cosa que permet classificar-lo com una variant del signe *r*.

Paraules clau: inscripció ibèrica, llengua ibèrica, escriptura ibèrica, torteres.

This paper analyses two unpublished Iberian inscriptions on a spindle whorl and a small vase from the site of Vilademuls. Among the different familiar lexical elements are two inscriptions, notably *kaštaum* and *baikar*. The first is established as a lexical element characteristic of spindle whorls while the second is confirmed to be characteristic of small vessels as is the case at the nearby site of Sant Julià Ramis. These inscriptions are also interesting from the palaeographic point of view as they present an unusual letter labelled *B'oïde* due to its form that resembles the Latin B. This sign, to date, is only clearly identified on an *ostrakon* of Pontós, a nearby site, in a line that now should be read *turin* and that can be linked to the first element of the anthroponym TVRINNVS. In this case, luck would have it that the problematical letter appears in three well known lexical elements: *baikar* on the small vase and *egiar* and the morph *ar* on the spindle whorl which allows to classify it as a variant of the letter *r*.

Keywords: Iberian inscription, Iberian language, Iberian script, spindle whorl.

Introducció¹

Els controls arqueològics realitzats dins el terme municipal de Vilademuls des de finals del 2012 fins a finals del 2015 durant els treballs de moviments de terres motivats per la construcció de l'enllaç entre l'autopista AP7 i la Nacional II i posteriorment per l'ampliació i millora del traçat de la carretera Nacional II van permetre documentar una sèrie de jaciments arqueològics: Camps de Mas Vidal, Mas dels Frares i Camps de l'Hospital. Els tres jaciments probablement són part d'un mateix assentament ibèric del qual s'han excavat unes 300 sitges amb una cronologia que va des del segle IV fins a l'I aC. En una de les sitges (E-110: UE 2140) del jaciment Camps de l'Hospital, hi van aparèixer dues peces amb inscripcions ibèriques: una tortera amb doble inscripció incisa i un vaset de fireta amb inscripció incisa-puntejada que són l'objecte d'aquest treball (Aguelo *et al.* 2016).

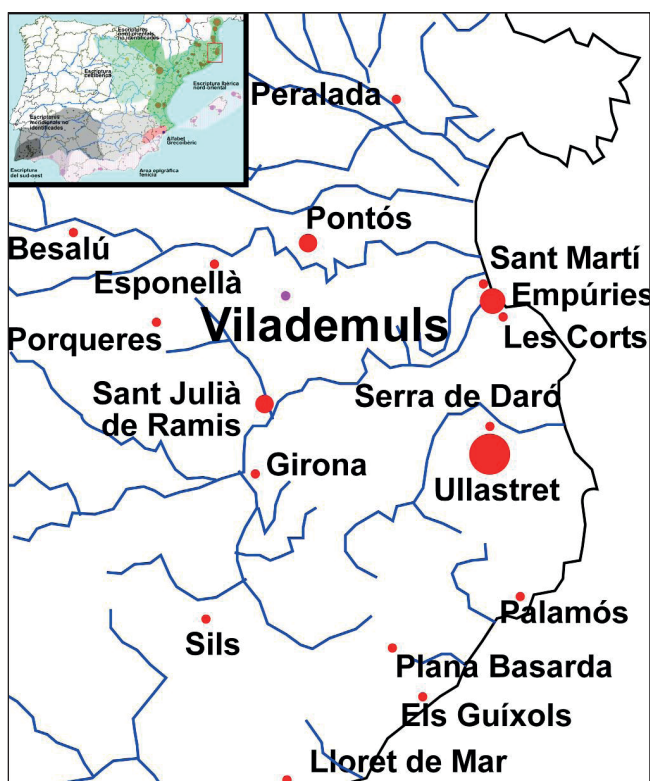

Figura 1. Context epigràfic del jaciment.²

La intervenció del 2015 a Camps de l'Hospital

La intervenció al jaciment arqueològic Camps de l'Hospital 2015, va venir motivada per l'execució de les obres d'augment de la capacitat de la carretera N-II al llarg del tram: Medinyà-Orriols (terme municipal de Vilademuls, Pla de l'Estant). En concret, l'estudi es va centrar en els treballs d'execució (retirada de la

capa vegetal i rebaixos) del camí de servei 1.7 situat a mà esquerra del traçat de la N-II i del ramal-3 d'accés a la glorieta. El jaciment es troba ubicat en una zona de camps de cultius entre les carreteres N-II i GIV-5142, i a uns 400 metres al nord de la torre de telegrafia òptica situada al turó de Fellines. Donada l'existència en aquest mateix punt del jaciment arqueològic denominat Camps de l'Hospital (sector 2), localitzat i excavat durant l'any 2014 (Aguelo 2015), es va autoritzar, a petició de la UTE Medinyà-Orriols, empresa adjudicatària de les obres, una intervenció arqueològica preventiva de control dels moviments de terres. Aquest control va posar al descobert un seguit de restes arqueològiques, majoritàriament sitges, del jaciment de Camps de l'Hospital que quedaven afectades pel projecte constructiu.

Davant els resultats del control i delimitació precedents i en funció de les restes arqueològiques localitzades en aquest lloc, es va proposar dur a terme una intervenció arqueològica d'excavació extensiva del conjunt de l'àmbit del jaciment afectat. Amb aquest objectiu es va definir una excavació arqueològica de caràcter preventiu, sota la direcció tècnica d'un de nosaltres (Marina Sánchez), portada a terme entre els mesos d'octubre i desembre de 2015 i centrada en els treballs d'excavació i control del conjunt d'estructures que es poguessin localitzar durant l'execució d'aquesta actuació.

La intervenció arqueològica va permetre la documentació d'un total de 54 estructures arqueològiques, de les quals se'n van excavar 48. D'aquestes estructures excavades, 16 corresponien a sitges d'època ibèrica; 16 pertanyien a forats de pal; 5 eren estructures de planta rectangular de funcionalitat indeterminada, i 11 corresponien a estructures indeterminades.

Pel que fa a les sitges, aquestes estaven excavades en un subsòl geològic de graves i sorres compactades, de planta circular, parets amb tendència còncaua i fons planer o còncau. Totes presentaven un alt grau d'arrasament a la part superior, això és indicatiu de la variació del nivell de circulació entre el moment en què eren utilitzades i l'actualitat. Els motius d'aquest arrasament, a part de l'inexorable pas del temps, poden ser diversos, entre ells la ubicació de les restes arqueològiques en una zona de camps de cultiu amb continuades activitats agrícoles i / o els moviments de terres anteriors a la realització de l'obra actual.

La cronologia precisa de la UE 2140 de la sitja E-110 encara no es pot concretar, ja que l'estudi detallat dels materials de l'excavació del 2015 encara no s'ha realitzat, tot i que una primera aproximació al material recuperat indica que les amortitzacions de les estructures es van produir entre la segona meitat del segle IV aC i finals del segle III aC o principis del II aC, cronologia coherent amb l'estudi paleogràfic de les dues inscripcions, tal com s'explica en els apartats següents.

La inscripció de la tortera

Aquesta tortera (BDHesp-GI.07.02) conté dues inscripcions circulars en l'extrem ample de la tortera. Una de les inscripcions segueix la vora exterior,

1. Agraïm als revisors anònims de la revista els seus comentaris i suggeriments, que han permès millorar el resultat final de l'article.

2. La dimensió dels punts indica la quantitat d'inscripcions en cada jaciment. Les inscripcions d'Esponellà, Porqueres, Serra de Daró, Besalú i Sils són inscripcions inèdites en curs de publicació.

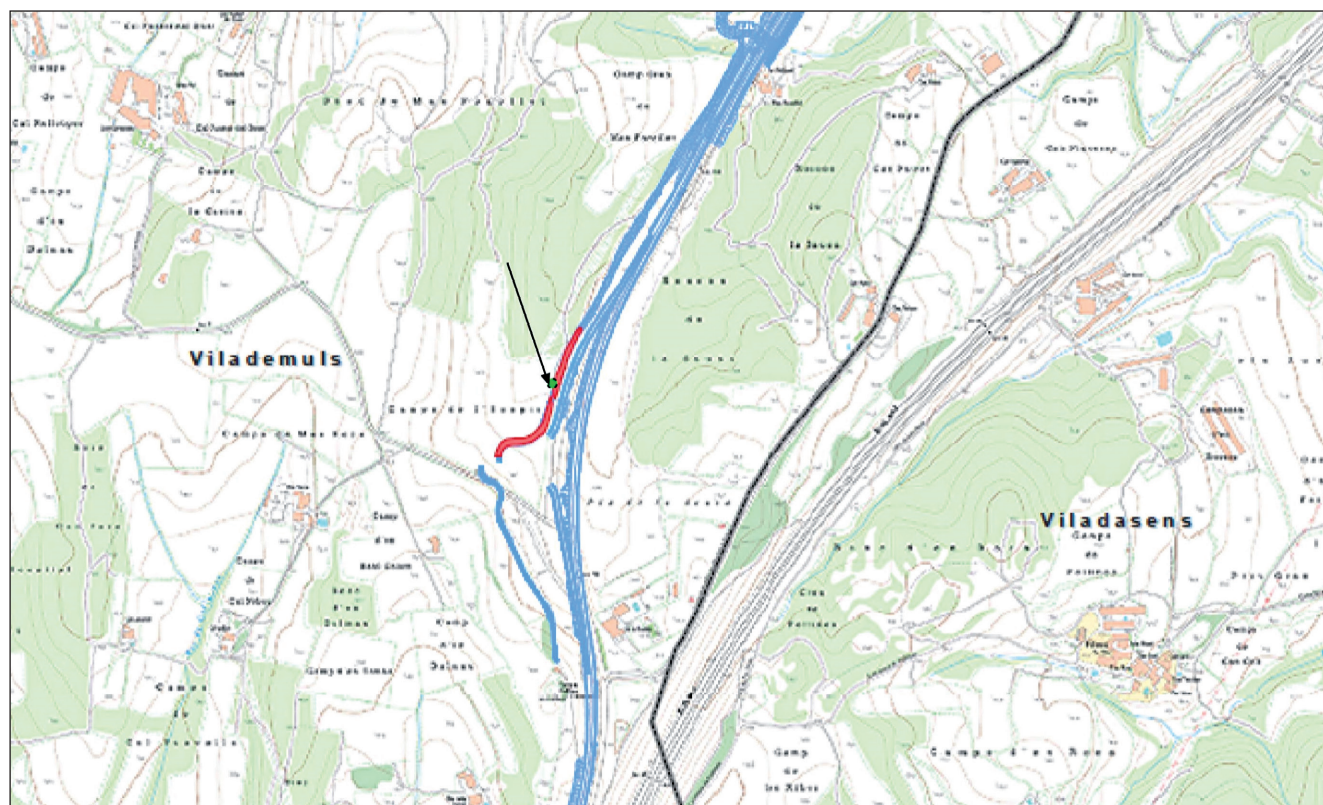

Figura 2. Localització del jaciment Camps de l'Hospital i de la sitja E-110.

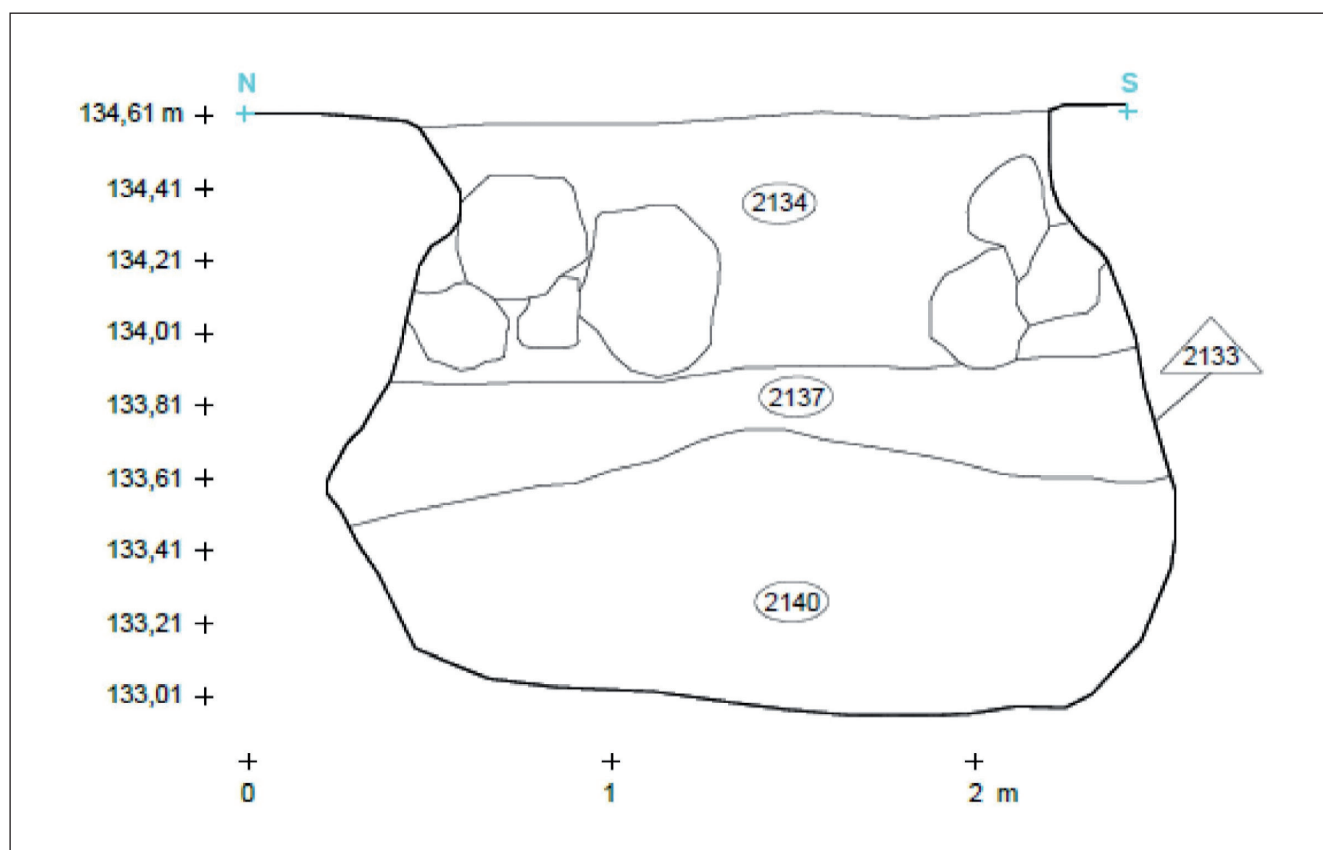

Figura 3. Sitja E-110.

Figura 4. Fotografia i dibuix de la tortera.

però sense esgotar completament l'espai disponible, circumstància que permet identificar clarament l'inici del text. La segona inscripció segueix el cercle interior. En aquest cas sí que esgota l'espai disponible, però la disposició dels signes amb el signe final lleugerament desplaçat respecte de la posició que tancaria el cercle, permet identificar l'inici de la inscripció. Les inscripcions estan realitzades abans de la cocció en el sentit habitual d'esquerra a dreta de l'escriptura ibèrica nord-oriental. Les dimensions de la tortera són 3,5 cm de diàmetre superior, 1,5 cm de diàmetre inferior i 3 cm d'alçada.

La inscripció del cercle interior està sencera i està formada per deu signes d'entre 3 i 8 mm d'alçada. D'acord amb el catàleg de signes d'Untermann (1990: 246), el primer signe és un signe **bi3**, el segon un **u3** i el tercer un **r5**, el quart un **te6**, el cinquè podria ser un signe **ke8** amb el tret superior vertical, el sisè un altre signe **r5**, el setè és un **ti7** de quatre traços, el vuitè és un signe **ki1**, el novè un signe **a5** i el desè un signe B'òide que com s'explica a l'apartat corresponent s'ha d'interpretar com una variant del signe **r**. Així doncs la lectura seria *biurtegeertigiar*.

La inscripció del cercle exterior està incompleta per la meitat, però sencera per l'inici i per la fi. S'han conservat restes de deu signes i es poden haver perdut cinc o sis signes. El primer signe és un **ka3**, el segon un **ś1**, el tercer un **ta3**, el quart un **u3**. Després de la primera fractura s'aprecien dos punts en vertical en forma de separador i després restes de la base d'un signe que són compatibles amb un signe **a5**. Després de la segona fractura el primer signe és un signe circular, més probablement un **ku2**, que no pas un signe **te10**, ja que el traç interior hauria de ser diagonal i seguir la fractura, en lloc de ser horitzontal o vertical, com passa en la major part dels casos. Tampoc sembla probable que fos un signe **r5** ja que la dimensió del cap seria

desproporcionada, però no es pot descartar. Tot i que la part visible del cercle abasta plausiblement el seu centre de gravetat, no s'aprecien restes del possible punt central del suposat signe **ku2**, per tant també podria ser la variant simple del signe sense punt central. Tot i que tampoc es pot descartar que la posició del punt estigués lleugerament descentrada i coincidís amb la fractura. El següent té una forma estranya però hauria de ser una variant de **e**, similar a la de la tortera de Palamós (C.4.2), els signes següents són clars, **ki1**, **a6** i un altre B'òide. Així doncs la lectura seria: *kaštau[---] · a[---]+egiar*.

Tot i que no es documenta cap dualitat explícita segura, l'ús de les variants complexes de **ka**, **ta**, **ti** i **te** és un bon indicatiu d'ús de l'escriptura dual. També ho és que els elements coneguts identificats es corresponguin a les formes normals conegudes: *egiar*, *teger* i *tigi* (Ferrer i Jané 2005: 958, nota 4). La paleografia en general i la coherència amb el sistema dual ens situa en una cronologia general dels segles IV-III aC.

Anàlisi del lèxic de la tortera

biurtegeertigi: aquest segment està compost per tres formants antroponímics ibèrics força freqüents *biur*, *teger* i *tigi*, per tant el més probable és que es tracti d'un antropònim format per tres elements. Tot i així, cal tenir present que no som capaços de distingir encara per la forma un antropònim d'un teònim, per tant allò que ens pot semblar un antropònim també podria ser un teònim en els contextos adequats i tal com s'explica a l'apartat següent, les torteres també són susceptibles de contenir textos votius.

En tot cas, no sembla plausible pensar a identificar més d'un antropònim, ja que normalment en aquest cas haurien d'estar separats per una interpunció. Els

Jaciment	Ref.	iré	<i>kaštaum</i>	ban			<i>de</i>	egiar
El Vilar	BDHesp-T.03.04	iré	kešta(m)n		atar'	śu		egiar ...
El Gebut	D.11.03		kaštaun	ban		guřs .		
Sant Julià	BDHesp-GI.13.07		kaštaum	ban		mí		...
Vilademuls	BDHesp GI.07.02		kaštau[m]	[ban]	·a[--]		<i>de</i>	egiar

Figura 5. Inscripcions amb *kaštaum* i variants.

antropònims ibèrics habitualment estan formats per dos elements, tot i que amb certa freqüència, especialment a les inscripcions més modernes, n'apareix un de sol i esporàdicament, com podria ser aquest cas, podrien estar formats per tres elements. La identificació d'antropònims ibèrics trimembres és controvertida, mentre que Faria (2006: 116-117) n'identifica més de quaranta, Rodríguez Ramos (2014: 95) i Moncunill (2010: 31) consideren que la majoria tenen explicacions alternatives, opinió que compartim. En tot cas, és clara la funció d'infix de **ke** a **otokeildir** (F.21.1) entre **oto** (Rodríguez Ramos 2014: n.º 110) i **ildir** (Untermann 1990: n.º 61; Rodríguez Ramos 2014: n.º 65), o de sufix d'**er** a **SANIBELSER** (TS= *CIL* I 709), acompanyant a **śani** (Untermann 1990: n.º 99; Rodríguez Ramos 2014: n.º 130) i **bels** (Untermann 1990: n.º 32; Rodríguez Ramos 2014: n.º 36). Potser el cas més similar podria ser el de **bilosleistiger** (BDHesp-AUD.05.35), però després de l'autòpsia del plom, al meu parer hi ha una interpunció entre **bilos** i **leistiger** i, per tant, cal interpretar que es tracta de dos antropònims diferents.

Respecte d'altres possibles antropònims trimembres, la particularitat de **biurteger'tigi** és que estaria format per tres formants molt freqüents. El formant **biur** (Untermann 1990: n.º 43; Rodríguez Ramos 2014: n.º 50) és un dels més freqüents amb més de 30 testimonis, tot i que majoritàriament apareix com a primer element de composició, també es documenta en segona posició. El formant **teger** (Untermann 1990: n.º 123; Rodríguez Ramos 2014: n.º 148) disposa d'una dotzena de testimonis, tot i que si **tager** (Untermann 1990: n.º 111; Rodríguez Ramos 2014: n.º 133) i **tiger** (Untermann 1990: n.º 125; Rodríguez Ramos 2014: n.º 153) en fossin variants n'aportarien una vintena més. Tots ells es caracteritzen per aparèixer sempre com a element final de la composició i per tant aquest antropònim en seria una de les escasses excepcions, tot i que amb l'atenuant de ser un trimembre i ocupar la posició central. El formant **tigi** (Untermann 1990: n.º 127; Rodríguez Ramos 2014: n.º 154), probable variant del més freqüent **tigirs**, tot i que cal tenir present que la forma **tigirs** apareix quasi sempre en primera posició de composició, mentre que **tigi** quasi sempre ho fa com a element final de composició. Alguns dels antropònims ja documentats que són més similars a aquest serien: **biur'tager** al plom G.2.7. de la Bastida i **biur'tigi** al plom F.9.3 de la Punta d'Orlell.

- **ar**: el morf (a)r apareix majoritàriament en textos curts sobre objectes personals i sobre esteles darrere d'un antropònim i precedint freqüentment el morf **mí**. Aquest esquema s'interpreta genèricament com a marca de propietat i s'assimila funcionalment per la major part d'investigadors a la marca de genitiu. (Ferrer i Jané 2006: Annex 1, amb bibliografia anterior).
- **kaštau**: no queden rastres del darrer signe d'aquest element, però hauria de ser una **n**, cosa que permetria reconstruir l'element **kaštaun** (Ferrer i Jané 2005; 2008) de la tortera del Gebut (Soses) o **m**, cosa que permetria reconstruir l'element **kaštaum** de la tortera de Sant Julià de Ramis (Ferrer i Jané 2005; 2008). Tant per proximitat geogràfica, com per tractar-se ambdues d'inscripcions plausiblement duals, l'alternativa **kaštaum** és la més probable. La diferència en la nasal final no hauria de ser significativa, ja que és freqüent en elements ben coneguts del lèxic ibèric: **iumstir** / **iunstir**, per exemple. Aquests dos elements juntament amb la variant **kešta(m)n** / **kešta(o)n** de la tortera del Vilar (Ferrer i Jané 2005; 2008) certifiquen que aquest element és un element característic del lèxic sobre torteres (figures 5 i 8). En dos dels textos **kaštaun** va seguit de **ban**, combinació característica dels elements que apareixen repetidament sobre el mateix tipus de suport. És el cas de **śalir** i **kitar**, que apareixen exclusivament sobre monedes de plata, i per als quals s'accepta unànimement que representin plata, moneda de plata o similar. O com **seltar**, que apareix exclusivament sobre esteles funeràries, i s'accepta normalment que signifiqui tomba o similar (Untermann 1990: 194; Hoz 2001: 342; Rodríguez Ramos 2005a: 53). També es planteja un cas similar a les inscripcions pintades de Lliria, on **eřiar**, **baltuřer** i **abardan** podrien estar indicant les possibles denominacions dels recipients on apareixen (Silgo 2002: 53; Ferrer i Jané, Escrivà 2013): **eřiar** seria exclusiu de les tenalles sense espatlla (tipus A.II.2.2 i A.I.2.2), mentre que **abardan** seria exclusiu dels càlats (tipus A.II.7.2) i **baltuřer** representaria les tenalles amb espatlla (tipus A.I.2.1, A.II.2.1) i les urnes (tipus A.II.4.2). Un darrer cas és el de **baikar** (Ferrer i Jané 2011) que apareix sempre en petits vasos i recipients i que ja s'ha documentat també determinat per **ban** en una inscripció de procedència desconeguda conservada al Museu de Figuerola del Camp (Ferrer i Jané en premsa).

Element lèxic	Suport exclusiu (o primari*)
śalir	monedes de plata*
kitar	monedes de plata*
seltar / siltar	esteles funeràries
kaštaun / kaštaum	torteres
e'iar	tenalles sense espatlla
baltuśer	tenalles amb espatlla i urnes
abardan	càlats
baikar	Petits vasos i recipients

Figura 6. Possibles substantius.

Així doncs, **kaštaun** podria ser el nom amb el qual en ibèric s'identificaria la tortera (Rodríguez Ramos 2005-2006: 471; Moncunill 2007: 209; Ferrer i Jané 2008: 266), tot i que no es poden descartar altres possibilitats. Així, per a Rodríguez Ramos (2005-2006: 471) també podria ser un nom de divinitat o del ritual amb el qual l'objecte estaria relacionat. Mentre que un de nosaltres (Ferrer i Jané 2005: 965; 2008: 266) ha considerat la possibilitat que fos un apel·latiu femení genèric, d'acord amb els paral·lels gal·lollatins sobre torteres, on VIMPI 'bella' i GENETA 'noia' són especialment freqüents. Per l'espai disponible a la primera fractura i tenint en compte la posició de la interpunció just darrere de la fractura, els signes perduts no poden ser més de tres, cosa que a més de permetre reconstruir el darrer signe de **kaštau[m]** permetria també reconstruir el **[ban]** que apareix tant a la tortera del Gebut com a la de Sant Julià de Ramis.

- **a[–] / a[–]ku**: l'espai disponible a la fractura permetria pensar que s'han perdut probablement dos signes, d'acord amb l'espai de separació que s'aprecia a la resta de la inscripció, o potser tres, si estiguessin molt enganxats i/o un d'ells fos molt estret, **ba**, per exemple. Aquest espai permetria representar alguns antropònims, com per exemple **atako** o **adin**. Tenint en compte que a la tortera del Vilar es pot aïllar el terme **atarí**, que no podria no ser un antropònim, ja que apareix sufixat amb el morf **śu** davant d'**egiar**, potser es podria reconstruir també aquest element en aquesta inscripció. Si el signe fragmentat en lloc d'un signe **te**, fos un signe **ku**, aleshores les possibilitats d'identificar un antropònim bimembre augmentarien, ja que es podria proposar una reconstrucció de l'estil **adinku**.
- **deegiar / egiar**: Aquest element és molt freqüent en inscripcions realitzades abans de la producció sobre objectes de producció local que sol seguir a

un antropònim en l'esquema NP + (**de**) + **egiar** i per al qual hi ha un cert consens (Ferrer i Jané 2006: 145, Annex 14, amb bibliografia anterior) en pensar que identifica en la major part dels casos el productor de l'objecte i potser en algun cas a qui ha encarregat l'obra, de manera similar a l'esquema llatí NP + FECIT. El morf **de** no sempre apareix acompanyant l'antropònim, per tant no es pot descartar que el signe circular fragmentat fos, com sembla, **ku** i formés part de l'antropònim.

Les inscripcions ibèriques sobre torteres

El corpus de torteres amb inscripcions ibèriques llargues és força reduït, només es coneixen onze inscripcions ibèriques sobre torteres amb una longitud superior als tres signes que ja han estat objecte d'un estudi detallat en treballs anteriors d'un de nosaltres (Ferrer i Jané 2008; Ferrer i Jané *et al.* 2011): dues del Palomar (Oliete, Terol), una del Cabezo de las Minas (Botorrita, Saragossa), una del Gebut (Soses, Lleida), una de Margalef (Torregrossa), una del Vilar (Valls, Tarragona), una de Can Miralles-Can Modolell (Cabrera de Mar, Barcelona), una de Can Rodon (Cabrera de Mar), una de Cala Castell (Palamós, Girona), una de Sant Julià de Ramis (Girona) i una de la Morrandà del Ballestar (la Pobla de Benifassà) que encara està en curs d'estudi. Les torteres inscrites amb tres o menys signes són més nombroses, especialment al jaciment d'Azaila (Terol) (Ferrer i Jané 2008: 265, nota 2). Així doncs, la tortera de Vilademuls seria la dotzena tortera ibèrica amb una inscripció de més de tres signes i amb els seus vint signes ocuparia el cinquè lloc si les classifiquéssim per l'extensió del text.

Totes les inscripcions ibèriques sobre torteres han estat realitzades usant l'escriptura ibèrica nord-oriental. Excepte la del Gebut, que va de dreta a esquerra, la resta de textos van d'esquerra a dreta. Fins l'aparició de la tortera de Vilademuls, només a la tortera de Sant Julià de Ramis s'usava amb claredat el sistema dual de diferenciació gràfica de les oclusives (Ferrer i Jané 2005). Geogràficament, la dispersió de les torteres inscrites presenta una clara concentració al nord del territori de difusió dels textos ibèrics en escriptura nord-oriental, concentració que es manté fins i tot considerant els textos de menor longitud i les celtibèriques (Ferrer i Jané 2008: 265). De les peces amb context arqueològic, només la meitat de les considerades, es desprèn que les cronologies són més aviat tardanes: segles II i I aC, tot i que la de Sant Julià de Ramis i la de Vilademuls podrien re-

Ref.	N	ban		NP / ...	de	egiar	
BDHesp-V06.082	<i>e'iar</i>	<i>ban</i> .		<i>selgeśarer</i> .	<i>de</i>	<i>egiar</i> .	...
F.13.6	. <i>baltuser</i>	<i>ban</i> .	I/F	<i>ǵkiske' .</i>		<i>egiar</i> .	...
F.13.21	<i>[abarda]n</i>	<i>ban</i> .		<i>unskel</i>	<i>te</i>	<i>(e)kiar</i> .	<i>ban</i> . [
BDHesp GI.07.02	<i>kaštau[m]</i>	<i>[ban]</i> .		<i>a[–] / a[–]ku</i>	<i>de / -</i>	<i>egiar</i>	

Figura 7. Exemples d'ús d'**egiar**.

Figura 8. Exemples de torteres inscrites (de dalt a baix): el Gebut (Soses), Sant Julià de Ramis i el Vilar (Valls).

N.º	Jaciment	Dimensions	Localització	N.º de signes	Cronologia arqueològica
1	El Gebut (Soses) (D.11.3)	22 × 35 mm	Institut d'Estudis Ilerdencs (L-775)	10	-
2	Margalef (Torregrossa) (D.9.2)	20 × 30 mm	Museu d'Artesa de Segre (M-71-114) (Desapareguda)	13	< 1r ¼ s. I aC
3	Cala Castell (Palamós) (C.4.2)	26 × 44 mm	MAC Girona (C-2391)	34	-
4	El Cabezo de las Minas (Botorrita) (K.1.6)	?? × 37 mm	Col·lecció Tapia	9	-
5	El Vilar (Valls) (BDHesp-T.03.04)	26 × 40 mm	Col·lecció Ribé	29-30	-
6	Can Miralles - Can Modolell (Cabrera de Mar) (BDHesp B.44.22)	21 × 28 mm	Museu de Mataró (75158)	11-12	< 1a ½ s. II aC
7	El Palomar (Oliete) (BDHesp-TE.05.06)	23 × 44 mm	Museo de Teruel (9266)	12	1r 1/3 s. I aC
8	El Palomar (Oliete) (BDHesp-TE.05.07)	23 × 33 mm	Museo de Teruel (9268)	12	1r 1/3 s. I aC
9	Sant Julià de Ramis (BDHesp-GI.13.07)	20 × 32 mm	SAM Girona (SJR-97-1120)	17	< 1ra ½ s. II aC
10	La Morrandà del Ballestar (La Pobla de Benifassà)	22 × 30 mm	Museu de Belles Arts de Castelló (N.º inventari 2278)	>30	1r ¼ s. I aC
11	Can Rodon (Cabrera de Mar) (BDHesp B.44.39)	15 × 28 mm	Ajuntament de Cabrera de Mar	28	< 3r ¼ s. I dC
12	Camps de l'Hospital (Vilademuls) (BDHesp GI.07.02)	30 × 35 mm	Museu Arqueològic Comarcal de Banyoles / ATICS S.L.	20	< 1r ¼ s. II aC

Figura 9. Torteres amb inscripcions ibèriques de més de tres signes.

muntar-se al segle III aC. Excepte potser la de Sant Julià de Ramis, la resta de les inscripcions han estat realitzades amb seguretat en el procés de producció de l'objecte, ja sigui abans de la cocció, amb el fang tendre o després de l'assecat, i en un cas pintada: la de la Morrandà del Ballestar. La forma general és la bicònica, excepte una de les d'Oliete (BDHesp-T.05.06) i la de Vilademuls, que tenen forma cònica. El text ocupa sempre el lateral superior o la part superior del con, atès que és la que estaria a la vista de la dona que filava, tot i que en algun cas el text s'estén a la cara inferior, com és el cas de la tortera de Palamós i de la de Can Rodon.

Pel que fa al seu contingut, excepte la identificació de l'element **kaštaum** en quatre d'elles, els textos presenten una variabilitat quasi total, no n'hi ha dos d'iguals (Ferrer i Jané 2008). Tot i així, la identificació a la tortera de Can Rodon (Ferrer i Jané 2014) de dos abecedaris incomplets amb ordenacions alternatives, s'ha de considerar un indicatiu favorable a interpretar com a votius, en termes més generals, sagrats o religiosos, almenys alguns dels textos de les torteres. Ja que els abecedaris són usats molt sovint amb aquest propòsit a les epigrafies contemporànies, com la llatina, la grega i l'etrusca. Des del punt de vista arqueològic, l'ús cultural de les torteres es documenta tant en contextos funeraris com en santuaris (Castro 1979: 136).

La inscripció del vas

Inscripció de vuit signes, d'entre 0,75 i 1,3 cm d'alçada, realitzada a la paret exterior del vas (BDHesp-GI.07.01) amb la tècnica del puntejat seguint el sentit habitual d'esquerra a dreta de l'escriptura

ibèrica nord-oriental. Les dimensions del vas són 3 cm de diàmetre de la base, 4,5 de diàmetre de la boca i 5,5 d'alçada. Està completa per l'esquerra, però no és clar si ho està per la dreta. El primer signe visible està fragmentat, només són visibles dos punts sencers que forma un traç en diagonal i restes de tres punts, que s'identifiquen bé tot i coincidir amb la fractura, que també formen una diagonal en direcció oposada a l'anterior. El signe que millor encaixaria amb els fragments conservats seria alguna variant de **s**, potser **s3** o **s7**. L'alternativa **ke1** sembla poc probable, ja que quedaria una mica baix, només considerant els punts visibles, o desequilibrat si suposem que el traç superior era més llarg que l'inferior. Potser també es podria reconstruir un signe **a5**. A l'esquerra d'aquest primer signe hi ha un espai que ha desaparegut i on només hi cabria com a molt un signe. Més a l'esquerra ja no s'aprecien restes de punts. La reconstrucció d'un signe **s** en el signe fragmentat requeriria de l'existència d'un signe previ vocàlic o sil·làbic no gaire gran. Les alternatives més plausibles, tenint en compte l'espai disponible, són: **ba**, **u**, **a5**, **ke**, **bi** o **ki**. Els signes restants són clars: **ti7**, **ba1**, **i1**, **ka3**, un signe B'òide, **m1** i un altre **i1**. Així doncs la lectura proposada seria (-)+**ti-baikarmni**, essent les reconstruccions més plausibles **bastibaikarmni** o **kestibaikarmni**.

Tot i que no es documenta cap dualitat explícita, l'ús de les variant complexes de **ka**, i **ti** és un bon indicatiu d'ús de l'escriptura dual. També ho és que els elements coneguts identificats es corresponguin a les formes normals conegudes (Ferrer i Jané 2005: 958, nota 4): en aquest cas **baikar**. La paleografia en general i la coherència amb el sistema dual ens situa en una cronologia general dels segles IV-III aC.

Figura 10. Fotografies i dibuix de la inscripció del vaset.

Jaciment	Tipus / Forma	Material / Estil	Dimensions		
Lande Mesplède Vielle-Aubagnan (B.10.1)	Pàtera	Plata	Paret exterior?	<i>Jbin</i>	<i>baikar</i>
El Castellet de Banyoles (Tivissa) (C.21.2)	Vas caliciforme carenat	Plata	Sota el peu	<i>bade + íre</i>	<i>baikar</i>
				<i>soki + n</i>	<i>baikar</i>
Turó dels dos Pins (Cabrera de Mar) (BDHesp-B.44.16)	Petit tassó	Ceràmica comuna ibèrica	Sota el peu	<i>bandoṛ + en + mí</i>	<i>baikar</i>
Ensérune (Nissan) (B.1.1)	Copa	Ceràmica àtica de figures roges	Paret exterior		<i>baikar</i>
Montjuïc (Barcelona) (BDHesp-B.37.03)	Escif	Ceràmica àtica de vernís negre	Sota el peu		<i>baikar</i>
Sant Julià de Ramis (BDHesp-GI.07.06)	Escif	Ceràmica àtica de vernís negre	Paret interior		<i>baikar + eker + ar</i>
Desconegut (suposadament de la província de Castelló)	Vas caliciforme globular	Ceràmica comuna ibèrica	Paret exterior	... ·	<i>baikar + ban</i>
Vilademuls (BDHesp-GI.07.01)	Vaset de fireta	Ceràmica grisa ibèrica	Paret exterior	<i>(-)+ti</i>	<i>baikar + mí</i>

Figura 11. Inscripcions amb **baikar**.

Aquesta inscripció és interessant pel fet de tractar-se de la primera inscripció ibèrica realitzada amb la tècnica del puntillat, que és més característica de l'àmbit celtibèric. Tot i així també a la tortera del Vilar s'aprecia que prèviament a la realització de l'esgrafi, s'han traçat punts per delimitar el futur text.

Anàlisi del lèxic del vaset

- *(-)+ti*: si tal com sembla, la reconstrucció del signe fragmentat fos **s**, un primer paral·lel podria ser **usti**, que apareix en la forma **ustin** a les dracmes d'**ildirda** (BDHesp-Mon.18.3) combinant amb **salir**: **ildirdasalirustin**. Potser amb l'altra sibilant a l'element de lectura dubtosa **ustir** d'una de les torteres d'Oliete (BDHesp-TE.05.07, que podria estar relacionat amb **iunstir** (Ferrer i Jané 2008: 268). El segon paral·lel podria ser **basti** que en la forma **bastin** apareix al probable antropònim **bastinko** en una ceràmica d'Iesso (Guissona). Potser també a la seqüència entre interpuncions, **bastibaś**, d'un dels ploms de Ruscino (BDHesp-PYO.01.22), si el darrer formant del possible antropònim fos **baś**, en lloc de **tibaś**. Amb l'altra sibilant, **baśti**, apareix tant en monedes de bronze com en dracmes d'imitació de plata (BDHesp-Mon.29.1 i 110.17), on és plausible pensar que representa un topònim. També podria aparèixer com a possible formant antroponímic a **baśtibilos** (BDHesp-GR.00.01). Curiosament l'alternativa **keśti** podria aparèixer en la forma **keśtin**, també amb l'altra sibilant a les monedes de bronze amb llegenda indígena de la seca d'ILIBERRI (BDHesp-Mon.99.3), si fos correcta la seva interpretació amb lectura nord-oriental, en

aquest supòsit, si el primer signe fos un **ba** d'estil arcaic la lectura seria **baśtin**. En el cas que la reconstrucció del signe fragmentat fos **a**, no hi hauria espai per a cap signe al davant i l'element seria estrictament **ati**, que podria estar present al possible antropònim **atibe** en una ceràmica d'Ensérune (B.1.41). També apareix aïllat a prop d'una desena d'inscripcions: vaixelles ceràmiques (B.1.81, B.1.82, E.1.56, E.1.57, E.12.2), pondus (E.1.359, E.1.360) i torteres (E.1.440), on habitualment s'interpreta com un antropònim abreujat. En tot cas, en aquesta inscripció, la relació amb el formant antroponímic **adin** sembla poc probable tenint en compte el canvi de sonoritat, però no es pot descartar.

- **baikar**: l'element **baikar** apareix de manera sistemàtica sempre en petits vasos per contenir líquids. Dos dels recipients estan fets de plata i són d'origen pròpiament ibèric, un vas caliciforme del Castellet de Banyoles (Tivissa) (C.21.2) i una pàtera d'Aubagnan (B.10.1). Tres més són ceràmiques àtiques d'importació, una copa de figures roges d'Ensérune (B.1.1), i els dos escifs de vernís negre, un de Montjuïc (BDHesp-B.37.03) i un de Sant Julià de Ramis (BDHesp-GI.07.06; Ferrer i Jané 2011), mentre que la darrera és una ceràmica ibèrica comuna, una tassa del Turó dels Dos Pins (BDHesp-B.44.16). A aquest conjunt cal afegir-hi una nova ocurrència en un vas caliciforme de ceràmica comuna ibèrica de procedència desconeguda, que correspon a una correcció de lectura d'una peça ja publicada (Rodríguez Ramos 2005b), que encara està en premsa (Ferrer i Jané en premsa). A la taula següent es relacionen les nou ocurrències

de l'element **baikar** en vuit recipients diferents, ja que al vas de Tivissa apareix dues vegades. De les diverses hipòtesis plantejades sobre el significat de **baikar**, crec que cal rebutjar les que relacionen aquest element amb el camp semàntic dels objectes de valor (Untermann 2001: 624; Gorrochategui 2002: 300; Orduña 2009: 504) o el camp semàntic funerari (Panosa 1993: 186), on **baikar** tindria un sentit proper a 'difunt', 'tomba'. Tampoc comparteixo la interpretació de Moncunill (en premsa 2017)³ dividint el conjunt en dos grups, interpretant com a substantiu, amb el significat de 'regal', 'do' o 'ofrena', només dues d'elles (C.21.2 i BDHesp-B.44.16) i com a antropònims les altres quatre. Per una banda, tenint en compte l'escassa taxa de repetició dels antropònims ibèrics, seria massa casualitat que els quatre que s'anomenaven **baikar**, apareguessin només en els petits vasos que es caracteritzen per la presència de **baikar** com a substantiu. Mentre que, per l'altra, els conceptes indicats semblen massa genèrics i si fossin correctes s'esperaria que apareguessin en d'altres suports. Al meu parer (Ferrer i Jané 2011), la hipòtesi més plausible és la que planteja que l'element **baikar** pertanyi al camp semàntic dels recipients de líquids singulars, potser identificant el tipus de suport (Rodríguez Ramos 2002: 207; 2005a: 34; Pérez Orozco 2009: 572; Ferrer i Jané 2011: 215; Panosa 2015: 82). En particular Rodríguez Ramos (2002: 207; 2005a: 34) l'interpreta com 'copa ritual', mentre que per a Pérez Orozco (2009: 572) seria simplement 'vas' i per a Panosa (2015: 82) 'recipient' o 'atuell'. Al meu parer, el concepte que representa **baikar** hauria de ser prou genèric per representar tant una pàtera, com una copa, un escif, un vas caliciforme o un vaset de fireta, però prou específic com per no aparèixer en d'altres tipus de recipients, probablement per estar relacionat amb el camp semàntic dels actes culturals en els quals s'usessin aquests recipients, identificant algun concepte relacionat amb l'acte cultural. El fet que dels set coneguts, tres hagin aparegut amb seguretat en tombes i que dos més siguin vasos caliciformes és un indicatiu positiu del seu ús cultural. També s'ha de tenir present que en dos casos **baikar** apareix isolat com a únic text del vas, per tant no seria probable esperar un text estrictament descriptiu de l'objecte, sinó algun concepte més potent relacionat amb el culte amb el qual estiguessin relacionats aquests vasos. Un possible paral·lel per a **baikar** podria ser l'element llatí *pocolom*, 'copa'/vas per beure', que apareix exclusivament en inscripcions votives pintades en un tipus concret de ceràmica etrusca de la primera meitat del segle III aC i que podria estar emparentat etimològicament, i potser també semànticament (Hadas-Lebel 2009), amb l'etrusc **putlum* (Maras 2000: 133) que apareix en una inscripció també votiva etrusca esgrafiada en una enòcoa. Si el paral·lel fos correcte, aleshores els elements que apareixen combinant amb **baikar**,

com **bandoir** o **soki**, podrien ser teònims, ja que aquests termes apareixen sempre combinant amb teònims en genitiu, com per exemple *keri pocolom* 'copa de Ceres' (CIL-I², 445) o *Menv putlumza* 'putlum de Minerva' (ET Ta 2.31). Si fos així, potser els casos on el terme **baikar** apareix aïllat com a únic element de la inscripció, el context podria estar determinant el teònim de la dedicatòria i per això no s'hauria explicitat.

Independentment del seu significat concret, sembla clar el seu ús com a substantiu. Així a la inscripció de la tassa del Turó dels Dos Pins, **bandoir** (e) + en + **mi** + **baikar**, s'integra en posició de substantiu un dels esquemes de propietat NP/ND + [(a)r / (e)n] + (mi) + (N) (Ferrer i Jané 2006: Annex 6). Un altre indicatiu positiu del seu ús com a substantiu és la documentació en l'esquema **ir** e + N al vas caliciforme de Tivissa (C.21.2). La nova ocurrència (Ferrer i Jané en premsa) aporta un argument addicional, ja que per primer cop es documenta en la forma N + **ban**.

- **mi**: aquest element apareix majoritàriament en textos curts sobre ceràmica, objectes personals i esteles darrere d'un antropònim i precedit freqüentment pels morf **ar** i **en**. Hi ha un cert consens a considerar que aquestes fórmules tenen per finalitat indicar que l'objecte pertany a la persona que l'antropònim identifica, però no hi ha consens sobre el valor concret de **mi**. Les hipòtesis d'interpretació més freqüents són: pronom personal de la 1a persona, al meu parer (Ferrer i Jané 2006: Annex 6) la més plausible, verb copulatiu de la 1a o la 3a persona del singular, pronom demostratiu, pronom possessiu, marca de genitiu i marca de datiu.

La posició del morf **mi** darrere d'un possible substantiu és molt poc freqüent. Els dos únics casos documentats corresponen a **seltar**: **seřtunsoir** + en + **seltar** + **m[i]** (X.0.1)⁴ i **ildiribigis** + en + **seltar** + **mi** (F.5.1), ambdós casos en esteles i després d'un antropònim, probablement el difunt, seguit del morf **en**, un cop corregida la lectura d'X.0.1. Amb **ban** interposat es documenta quatre vegades més, tres amb **seltar**, dos a l'estela atribuïda a Lliria (F.14.1) i un a l'estela antropomorfa de Mas de Barberán (E.14.1): **seltar** + **ban** + **mi** i un amb **kaštaum** a la tortera de Sant Julià de Ramis: **kaštaum** + **ban** + **mi** (BDHesp-GI.13.07). Tampoc la combinació de **mi** davant dels possibles substantius és freqüent, de fet l'únic cas clar és el text **bandoir** + en + **mi** + **baikar** (BDHesp-B.44.16) en una tassa de la necròpoli del Turó dels Dos Pins (Cabrera de Mar). Tot i que també podria ser el cas del text **eikebor** + en + **mi** + (+)kuan (E.5.1) en un recipient del Palomar (Oliete). Pel que fa a l'element que precedeix a **baikar**, els paral·lels amb **seltar** indicarien que caldria esperar un antropònim, seguit del morf **ar** o **en**, que ens estaria informant del propietari del vas o potser l'autor de l'ofrena, si fos el cas, i del difunt en el

3. Agraïxo a Noemí Moncunill que em fes a mans aquest treball, actualment en premsa.

4. La proposta de lectura corregida és de Noemí Moncunill (en premsa 2017). Mentre que la lectura MLH era **seřtunsoir** + **ar** + **seltar** + **m[i]**.

Ref.	NP	en	¿?	N	ban	mi	N
BDHesp-GI.07.01			(-)+ti	baikar		<i>mi</i>	
X.0.1	seřtunsoř	en		seltar		<i>m[i]</i>	
F.5.1	ildirbigis	en		seltar		<i>mi</i>	
BDHesp-GI.13.07				<i>kaštaum</i>	<i>ban</i>	<i>mi</i>	
E.14.1				seltar	<i>ban</i>	<i>mi</i>	
F.14.1				seltar	<i>ban</i>	<i>mi</i>	
F.14.1				seltar	<i>ban</i>	<i>mi</i>	
BDHesp-B.44.16	bandoř	en				<i>mi</i>	baikar
E.5.1	eikeboř	en				<i>mi</i>	(+)kuan

Figura 12. Exemples d'ús de *mi*.Figura 13. L'ostrakon de Pontós (C.3.1): **turin**.

cas de **seltar**. Tot i així, en el nostre cas es pot descartar la presència de cap morf davant de **baikar** i tampoc la longitud del text sembla l'adequada per contenir un antropònim. Així doncs, potser el millor paral·lel és *sokinbaikar* del vas de Tivissa (C.21.2), on l'element *soki(n)* tampoc té una clara interpretació com a antropònim. Invertint l'ordre de la combinació, també recordaria el text de Sant Julià de Ramis *baikareker* (Ferrer i Jané 2011).

El signe B'oïde

A les dues inscripcions de Vilademuls hi apareix tres vegades un signe molt característic en forma de B que formava part dels signes hapax sobre el valor dels quals no hi havia consens (Untermann 1990: 247, B; Rodríguez Ramos 2001: 282, X1/X2; De Hoz 2011: 744, S76).

Els problemes en la seva descodificació són causats pel fet que només apareix clarament en una única inscripció: l'ostrakon del Mas Castellar de Pontós (C.3.1). A la primera edició de la peça Maluquer (1976: 185) considera que seria una variant del signe **ke** i llegeix el segment de l'ostrakon de Pontós (C.3.1) on apareix com a **dukein**. Untermann (1990: C.3.1, 430) la representa a MLH amb un signe B i transcriu el segment de C.3.1 com a **tuBin**, tot i considerar que

podria ser una variant de **be**, **bo** o **ko**. Rodríguez Ramos (2001: 282, X1/X2) recupera la proposta inicial de Maluquer que fos una variant de **ke**, però amb el matís de considerar-lo la variant complexa, *tukein*, ja que a la mateixa inscripció ja s'hi documenta una variant estàndard del signe **ke**.

Afortunadament, a les dues inscripcions de Vilademuls, el signe B'oïde apareix en tres elements lèxics ben coneguts, **baikar** al vaset i **egiar** i el morf **ar** a la tortera. Al vaset de fireta és el darrer signe de l'element **baikar**, mentre que a la tortera s'usa com a darrer signe de l'element **egiar** del text exterior i com a signe final del morf **ar** del text interior. Així doncs, queda clar que es tracta d'una variant del signe **r**, ja que els tres elements on apareix són ben coneguts i no apareix cap altre variant del signe **r** en cap dels tres textos.

Així doncs, la lectura correcta del segment dubtós de l'ostrakon de Pontós seria **turin**, que es podria interpretar com un antropònim unimembre, ja que es documenta com a formant antroponímic al primer element de l'antropònim TVRINNVS de la *turma sallvitana* (TS = CIL I 709).

El fet que Vilademuls estigui molt a prop de Pontós permet pensar que els autors d'aquestes inscripcions seguien una mateixa escola epigràfica d'estil dual en què el signe B'oïde representava el signe **r**. En

Figura 14. Variants B'oïdes de **r** (d'esquerra a dreta): Ostrakon de Pontós. Vaset de Vilademuls. Tortera de Vilademuls (2). Ceràmica de l'Esquerda. Rupestre de Ger.

Figura 15. Variants del signe **r** d'*arsaos* (BDHesp Mon-37).

qualsevol cas no sembla una escola majoritària ni tan sols a Pontós, on el signe **r** apareix a **mílbeier** (C.3.2), **bigísar** i]+**r** sempre en la variant **r3** (Ferrer i Jané *et al.* 2016).

Les altres possibles ocurrences d'aquest signe en altres inscripcions no són clares. Untermann (1990: C.3.1) també identifica aquest signe en un *ostrakon* d'Empúries C.1.13, que ara es considera una inscripció llatina (Velaza 2002), i a la tortera de Margalef D.9.2, tot i que es tracta d'una inscripció en la qual no és clar que s'estigui usant l'escriptura ibèrica (Ferrer i Jané 2008: 256). Rodríguez Ramos també l'identifica a la tortera de Margalef i al segell de Sagunt F.11.1, en un text que llegeix **orke** i on no sembla plausible proposar una lectura **orr**, potser **okur**, tot i que podria no ser el mateix signe. Jo mateix he suggerit (Campmajo i Ferrer i Jané 2010: 258) que el signe estrany d'una inscripció rupestre d'Oceja (BDHesp-PYO.07.01) en pogués ser una variant, però no és estrictament un signe en forma de **B** i la presència de variants estàndard de **r** en aquesta inscripció ho descarta.

Sí que en canvi es podria documentar el signe B'oïde en algunes inscripcions rupestres de la Cerdanya inèdites encara en fase d'estudi (figura 14): quatre vegades en quatre inscripcions diferents molt

curtes que presenten textos similars, però poc clars. Tres d'elles a la mateixa superfície de la roca 32 de Ger i el quart a la roca 31 també a Ger (Campmajo, Ferrer i Jané 2010). També es pot afegir a aquest grup una inscripció sobre ceràmica de l'Esquerda, en curs d'estudi, que presenta un clar signe B'oïde (figura 14), tot i que en una seqüència també poc clara.

També sembla plausible pensar que el signe B'oïde estigui relacionat amb el segon signe, en forma de **R** llatina, de la llegenda principal de les monedes d'*arsaos* (BDHesp Mon-37) dels segles II-I aC, tradicionalment llegit com a **r**, però sense que es pogués posar en relació amb cap variant coneguda de **r**, fet que ha portat alguns investigadors a posar en dubte aquest valor, tot i que sense proposar cap alternativa (Beltrán i Velaza 2009: 121; Velaza 2009: 617).

Tot i que la llegenda d'*arsaos* sempre està escrita d'esquerra a dreta, aquest signe apareix quasi sempre de dreta a esquerra (CNH 1, 2, 3, 4, 7, 8 i 11) i només esporàdicament orientat d'esquerra a dreta (CNH 5 i 6). L'orientació molt preferentment sinistrorsa el diferenciaria de les variants B'oïdes que fins ara sempre són dextorses, però seria coherent amb el comportament general del signe **r** ibèric que molt majoritàriament és sinistrors (MLH III **r1**, **r2**, **r3** i **r4**) i només esporàdicament dextrors (MLH III **r5** i **r6**),

especialment en textos duals dels segles IV-III aC, com presumiblement són els exemples B'òides coneguts.

Tot i que per comoditat s'identifica aquest signe com a R llatina, no sembla gaire plausible pensar que s'hagués incorporat com a variant ibèrica per influència llatina, ja que si fos així el més natural seria que mantingués l'orientació dextrosa, en canvi, que molt majoritàriament tingui una orientació sinistrorsa s'explica perfectament pel fet que aquesta és l'orientació habitual dels signes **r** ibèrics, especialment en l'escriptura no-dual dels segles II-I aC que és la que correspon a les emissions d'**arsaos**.

Fins i tot, sense la documentació de la variant B'òide, l'evolució de la variant conflictiva d'**arsaos** s'explicaria bé per evolució interna, ja que presentaria una evolució similar a la d'algunes variants del signe **a**, en concret MLH III **a5** i **a6**, que acostumen a ser simètriques a les variants del signe **r**. També cal tenir present l'existència en escriptura ibèrica nord-oriental dual ampliada de variants del signe **a**, de l'estil MLH III **a5** i **a6**, probablement les no marcades, que conviuen amb variants del signe **a**, de l'estil MLH III **a3**, probablement les marcades, com passa a la nansa de ceràmica grisa del Turó de Can Oliver (BDHesp-B.20.06; Cerdanyola del Vallès), però que no tindrien relació amb el signe **r** (Ferrer i Jané 2015: 330, fig. 7).

El signe característic de les llegendes d'**arsaos** probablement s'hauria d'haver originat en una versió prèvia del B'òide en un moment en què s'ha allargat ja el traç curvilini davanter del signe **r** (**r3** o

r5, o més probablement dels seus equivalents amb asta, **r4**), però que encara no ha tancat per donar-li la forma característica de B. Menys probablement, també podria haver-se originat en el mateix B'òide, deixant el signe obert per la seva part inferior. A diferència de l'altra vibrant, per a la qual és plausible proposar l'existència d'una variant marcada (Ferrer i Jané 2015: 328), amb les dades actuals no sembla probable que les formes irregulars de **r** en ibèric es corresponguin amb una variant marcada. Tot i que els testimonis de Pontós i Vilademuls estableixen una connexió geogràfica propera, que podria identificar una escola epigràfica estrictament local, els exemples de l'Esquerda i de la Cerdanya permeten pensar en una difusió més àmplia d'aquesta variant, circumstància que fa més plausible la seva relació amb el signe conflictiu de la llegenda **arsaos**.

Conclusions

Aquestes dues inscripcions aporten dades de molt interès per a l'estudi de la llengua i l'epigrafia ibèrica, ja que s'hi documenten un gran nombre d'elements prèviament identificats en d'altres textos com a elements del lèxic comú: *kaštaum*, *baikar*, *egiar*, així com els morfs **ar** i **mi**, i un probable antropònim trimembre format per components també ben coneguts: *biur*, *teger* i *tigi*.

Per quarta vegada es documenta l'element *kaštau[m]* en una tortera confirmant que es tracta d'un concepte estrictament lligat a aquest objecte, probablement el

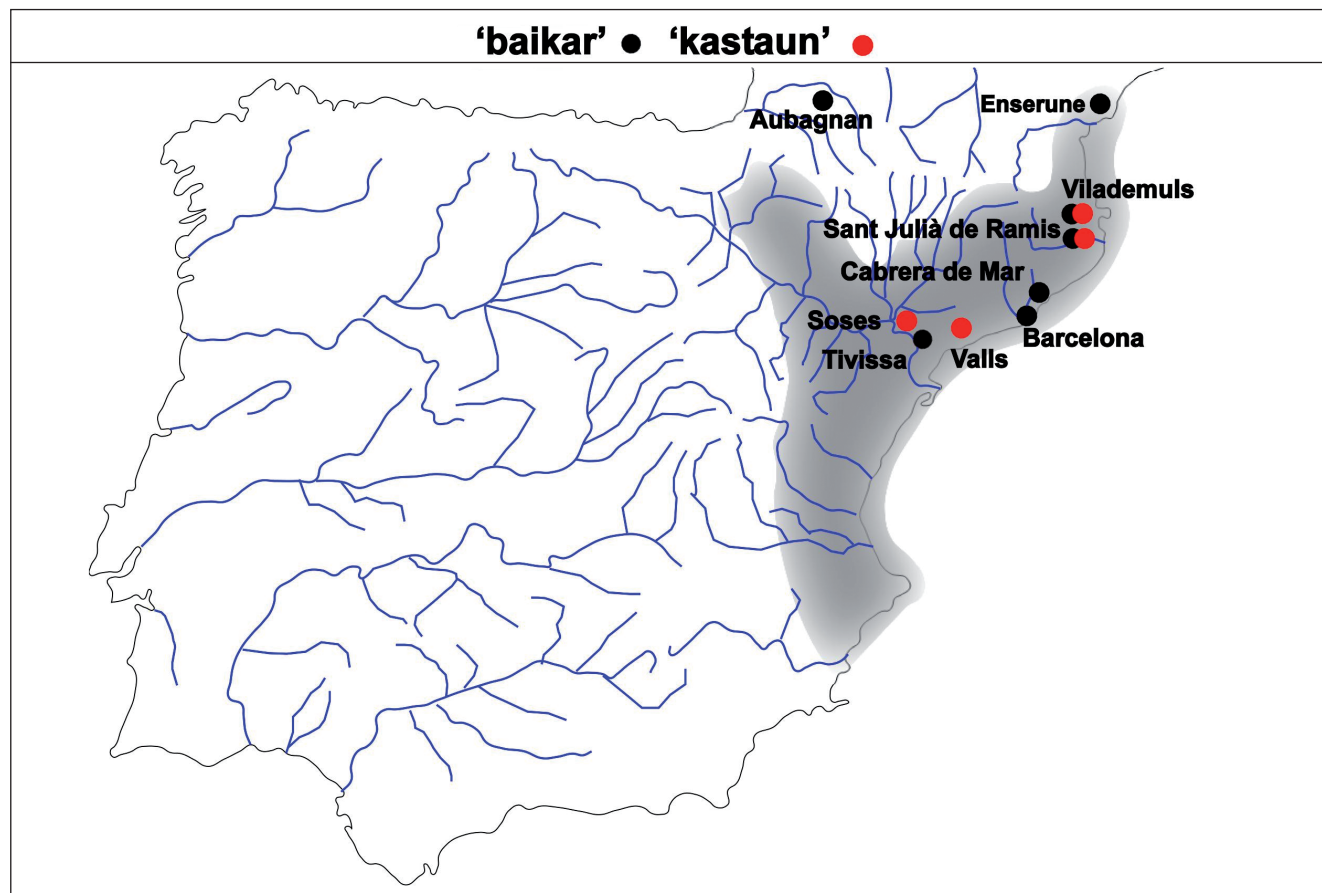

Figura 16. Distribució comparada de **baikar** i **kaštaun**.

mateix concepte de tortera, tot i que també podria tractar-se d'algun altre concepte relacionat amb el seu ús o amb les persones que les usen.

Per novena vegada es documenta l'element *baikar* en un petit vas o recipient per a líquids, confirmant que es tracta d'un concepte estrictament lligat a aquesta tipologia de vasos, potser denominant el mateix vas, en tot cas no per la seva forma, que és diversa, sinó per la seva funció en l'àmbit ritual en què aquests vasos estiguessin implicats. Com en el cas anterior, encara no es pot descartar que representés algun altre concepte relacionat amb el seu ús o amb les persones que els usen. En aquest cas l'element *baikar* apareix per primera vegada precedint el morf *mi* que normalment acompanya noms de persona en inscripcions de propietat, però també en algun cas associat a possibles substantius, *seltar* el més clar, que plausiblement identifiquen l'objecte posseït, l'estela en el cas de *seltar*.

També és destacable que a Vilademuls es repeteixi el mateix fet que a Sant Julià de Ramis, on també hi ha aparegut una tortera amb *kaštaum* i un escif amb *baikar*. Ambdós elements es caracteritzen per concentrar-se a l'àmbit nord-oriental del territori de llengua ibèrica.

A la tortera es documenta l'element *egiar* que normalment apareix en inscripcions realitzades en el moment de la producció de l'objecte, on el productor, o en algun cas potser l'inductor, deixa constància del seu nom. Desgraciadament, en aquest cas el nom que precedeix a *egiar* ha quasi desaparegut. Si la tradició documentada en d'altres epigrafies, com la gal·la (Ferrer i Jané 2008: 266, amb bibliografia anterior), en la qual un dedicant masculí ofereix la tortera a una dona, fos aplicable al cas ibèric, el nom desaparegut davant d'*egiar* hauria de ser un antropònim o potser apel·latiu masculí, mentre que el nom documentat a la primera inscripció *biurtegeértigi* hauria de ser el nom de la dona. Tot i així, cal tenir present que alguns textos de les torteres podrien tenir un contingut cultural o votiu, circumstància que requeria probablement una dedicant femenina, però potser involucraria la referència a alguna divinitat. L'antropònim *biurtegeértigi* està sufixat amb el morf *ar* que normalment acompanya antropònims en marques de propietat, però també en cartes per indicar presumiblement el destinatari. Tot i així, els tres formants, *biur*, *teger* i *tigi* són molt freqüents i cap d'ells es pot considerar estrictament femení. Cal destacar que l'estructura trimembre de l'antropònim és un fet poc freqüent en ibèric, especialment quan es tracta, com en aquest cas, de formants habituals.

Aquestes dues inscripcions també són molt interessants des del punt de vista paleogràfic pel fet de presentar un signe molt poc freqüent, anomenat B'òide per la seva forma propera a una B. Fins ara el testimoni més clar del signe B'òide era un *ostrakon* de Pontós, jaciment molt proper a Vilademuls i que indica que pertanyen a la mateixa escola epigràfica. A més, la fortuna ha fet que el signe B'òide aparegui en tres elements lèxics ben coneguts, *baikar* al vaset i *egiar* i el morf *ar* a la tortera, cosa que permet assignar-li sense dubtes el valor *r*.

Adicionalment, l'atribució del valor *r* al signe B'òide permet establir la lectura correcta del segment dubtós de l'*ostrakon* de Pontós que ara s'hauria de llegir *turin*, probablement un antropònim unimembre, ja que es documenta com a formant antroponímic al primer element de l'antropònim TVRINNVS de la *turma sallvitana* (TS = CIL I 709). La identificació del signe B'òide com una variant de *r* també confirma la lectura *r* del signe en forma de R llatina de les monedes d'*arsaos* que probablement té el seu origen en el mateix signe B'òide o en una variant intermèdia anterior.

La cronologia de la sitja on van aparèixer les dues peces encara no està establerta amb precisió, però la cronologia general del conjunt de sitges entre la segona meitat del segle IV aC i finals del segle III aC o principis del II aC seria compatible amb la paleografia d'ambdues inscripcions i el fet que siguin compatibles amb l'ús del sistema dual.

En resum, respecte del significat de les inscripcions, a la tortera, la inscripció interior ens indica plausiblement la dona (*biurtegeértigi*) a qui pertany o ha estat regalada (*ar*) la tortera (*kaštaum*), mentre que l'exterior probablement ens indica el nom de la persona que l'ha feta o que l'ha fet fer (*egiar*), nom o apel·latiu, probablement masculí, que desgraciadament ha desaparegut a la superfície perduda. A la inscripció del vas, probablement el mateix vas s'identifica en primera persona (*mi*) com de tipus *baikar* o amb la funció de *baikar*, o del ritual *baikar*. No és clar quin seria el matís que introduiria l'element inicial perdut de la inscripció, (-)+*ti*, potser [*ba*]*sti*, [*u*]*sti* o [*ke*]*sti*, però d'acord amb els paral·lels amb d'altres epigrafies, potser s'hi podria amagar un teònim.

Joan Ferrer i Jané

Grup LITTERA (Universitat de Barcelona)
WTC Barcelona, edifici Est. Moll de Barcelona
s/n 3a planta
08039 Barcelona

Marina Sánchez Rodríguez

ATICS S.L.
Carrer Picasso, 9 bústia 94 Can Solà
17455 Caldes de Malavella (Girona)

Rebut: 1-2-2017

Acceptat: 29-4-2017

Bibliografia

- AGUELO, X. (2015). Intervenció arqueològica al jaciment de Camps de l'Hospital. Projecte complementari tram de N-II de connexió de l'enllaç de Vilademuls de l'AP-7 amb la N-II. Memòria científica. Inèdita.
- AGUELO, X., GRAU, J., MORET, L. i SÀNCHEZ, M. (2016). Treballs arqueològics realitzats a la carretera N-II, tram Medinyà – Orriols (Vilademuls, Pla de l'Estany). A: FRIGOLA, TORRENT, Joan (ed.). *XIII Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*: 155-168.
- BDHesp = M. J. Estarán & F. Beltrán, Banco de datos Hesperia de lenguas paleohispánicas (Bdhesp). II Numismática Paleohispánica, 2015. <http://hesperia.ucm.es/consulta_hesperia/numismatica/acceso_numismatica.php>.
- BELTRÁN, F. i VELAZA, J. (2009). De etnias y monedas: las 'cecas vasconas', una revisión crítica. A: ANDREU, J. (ed.). *Los Vascones de las fuentes antiguas*. Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions. Barcelona: 99-126.
- CAMPAJO, P., FERRER I JANÉ, J. (2010). Le nouveau corpus d'inscriptions ibériques rupestres de la Cerdagne: premiers résultats. A: BELTRÁN, F., GARCÍA, J. L., JORDÁN, C., LUJÁN, E. R. i VELAZA, J. (ed.), *Serta Palaeohispanica in honorem Javier de Hoz*. *Palaeohispanica*, 10: 249-274.
- CASTRO, Z. (1979). Fusayolas ibéricas, antecedentes y empleo. *Cypsela*, 3: 127-146.
- CNH = VILLARONGA, L. (1994). *Corpus Nummum Hispaniae ante Augusti aetatem*. Madrid.
- FARIA, A. M. DE (2006). Crónica de onomástica paleohispánica (11). *Revista Portuguesa de Arqueologia*. 9.1: 115-129.
- FERRER I JANÉ, J. (2005). Novetats sobre el sistema dual de diferenciació gràfica de les oclusives. *Palaeohispanica*, 5: 957-982.
- FERRER I JANÉ, J. (2006). Nova lectura de la inscripció ibèrica de La Joncosa. *Veleia*, 23: 127-167.
- FERRER I JANÉ, J. (2008). Ibèric **kaštaun**: un element característic del lèxic sobre torteres. *Cypsela*, 17: 253-271.
- FERRER I JANÉ, J. (2011). Ibèric **baïkar**: un nou testimoni en un escif àtic de Sant Julià de Ramis. A: BURCH, J., NOLLA, J. M. i SAGRERA, J. *Excavacions arqueològiques a la muntanya de Sant Julià de Ramis*, vol. 4: *Les defenses de l'oppidum de *Kerunta*. Documenta Universitària / Ajuntament de Sant Julià de Ramis. Girona: 203-217.
- FERRER I JANÉ, J. (2014). Ibèric kutu i els abecedaris ibèrics. *Veleia*, 31: 227-259.
- FERRER I JANÉ, J. (2015). Las dualidades secundarias de la escritura ibérica nororiental. *E.L.E.A.*, 14: 309-364.
- FERRER I JANÉ, J. (en premsa). Dos vasos caliciformes amb inscripció ibèrica *ante cocturam* del museu de Figuerola del Camp i el seu espectacular conjunt de falsos. *Saguntum* (P.L.A.V.), 49.
- FERRER I JANÉ, J., ASENSIO, D., PONS, E. (2016). Novetats epigràfiques ibèriques dels segles v-iv aC del Mas Castellar (Pontós, Alt Empordà). *Cypsela*, 20: 117-139.
- FERRER I JANÉ, J. i ESCRIVÀ, V. (2013). Quatre noves inscripcions ibèriques pintades procedents de Lliria. A: BALLESTER, X., BELTRÁN, F., FERNÁNDEZ, F. J., JORDÁN, C. i SILES, J. (ed.). *Acta Palaeohispanica XI: Actas del XI Coloquio internacional de Lenguas y Culturas Prerromanas de la Península Ibérica* (València, 24-27/10/2012) [= *Palaeohispanica*, 13]. Institución "Fernando el Católico" / Acadèmia Valenciana de la Llengua. Saragossa: 461-482.
- FERRER I JANÉ, J., MARTIN, A., SINER, A. G. (2011). Una tortera amb inscripció ibèrica de Can Rodon de l'Hort (Cabrera de Mar): *Sylloge Epigraphica Barcinonensis*, 9: 17-38.
- GORROCHATEGUI, J. (2002). Nota sobre las inscripciones ibéricas de Aubagnan (Landas, Francia). A: X. ARTIA-GOITIA, P. GOENAGA i J. A. LAKARRA (ed.). *Erramu boneta: Festschrift for Rudolf P. G. de Rijk*. Bilbao: 299-301.
- HADAS-LEBEL, J. (2009). L'œnochoé *putlumza*: un poclo-
lom étrusque? A: *Actes des journées d'études organisées à l'Université Lumière Lyon 2 – Maison de l'Orient et de la Méditerranée*, 2-3 février 2006, *Collection de la Maison de l'Orient méditerranéen ancien*. Série philologique Vol. 43. Numéro 1: 273-285.
- Hoz, J. DE (2001). Hacia una tipología del ibérico. A: VILLAR, F. i FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, M. P. (ed.). *Religión, lengua y cultura prerromanas de Hispania: Actas del VIII Coloquio sobre Lenguas y Culturas Prerromanas de la Península Ibérica* (Salamanca, 1999). Universidad de Salamanca. Salamanca: 335-362.
- Hoz, J. DE (2011). *Historia lingüística de la Península Ibérica en la antigüedad. II. El mundo ibérico prerromano y la indoeuropeización*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Madrid.
- MALUQUER DE MOTES, J. (1976). Nuevas inscripciones ibéricas en Catalunya. *Pyrenae*, 12: 183-189.
- MARAS, D. F. (2000). Le iscrizioni sacre etrusche sul vasellame in età tardo-arcaica e recente. *Scienze dell'Antichità*, X: 121-137.
- MONCUNILL, N. (2007). *Lèxic d'inscripcions ibèriques (1991-2006)*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Barcelona.

- MONCUNILL, N. (2010). *Els noms personals ibèrics en l'epigrafia antiga de Catalunya*. IEC. Barcelona.
- MONCUNILL, N. (en premsa 2017). Nombres comunes en ibérico y su inserción dentro de la frase. *Palaeohispanica*, 17.
- ORDUÑA, E. (2009). De nuevo sobre el sufijo ibérico -te. *Palaeohispanica*, 9: 501-514.
- PANOSA, M. I. (1993). Nuevas inscripciones ibéricas de Cataluña. *Complutum*, 4: 175-222.
- PANOSA, M. I. (2015). *Inscripcions ibèriques de les comarques de Tarragona*. Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Tarragona.
- PÉREZ OROZCO, S. (2009). Construcciones posesivas en ibérico. *ELEA*, 9: 561-578.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2001). Signos de lectura problemática en la escritura ibérica. *Archivo Español de Arqueología*, 74: 281-290.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2002). La hipótesis del vascoiberismo desde el punto de vista de la epigrafía íbera. *Fontes Linguae Vasconum*, 90: 197-217.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2005a). Introducció a l'estudi de les inscripcions ibèriques. *Revista de la Fundació Privada Catalana per l'Arqueologia Ibèrica*, 1: 13-144.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2005b). Informe sobre la transcripció de las inscripciones de tres tinajillas. *Revista de la Fundació Privada Catalana per l'Arqueologia Ibèrica*, 1: 7-8.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2005-2006). Observaciones sobre algunas inscripciones ibéricas, *Kalathos*. 24-25: 461-473.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2014). Nuevo Índice Crítico de formantes de compuestos de tipo onomástico íberos. *ArqueoWeb*, 15: 81-238.
- SÀNCHEZ, M. (2016). Intervención arqueológica en el yacimiento de Camps de l'Hospital. Proyecto de construcción de aumento de la capacidad de la carretera N-II, tramo: Medinyà-Orriols (Vilademuls, Pla de l'Estany). Informe d'eliminació. Inèdit.
- SILGO, L. (2002). Las inscripciones ibéricas de Liria. *Arse*, 36: 51-79.
- UNTERMANN, J. (1980). *Monumenta Linguarum Hispanicarum. II Die iberischen Inschriften aus Sudfrankreich*. Dr. Ludwig Reichert Verlag. Wiesbaden.
- UNTERMANN, J. (1990). *Monumenta Linguarum Hispanicarum. III Die iberischen Inschriften aus Spanien*. Dr. Ludwig Reichert Verlag. Wiesbaden.
- UNTERMANN, J. (1997). *Monumenta Linguarum Hispanicarum IV. Die tartessischen, keltiberischen und lusitanischen Inschriften*, Dr. Ludwig Reichert Verlag. Wiesbaden.
- UNTERMANN, J. (2001). Algunas novedades sobre la lengua de los plomos ibéricos. A: VILLAR, F., FERNÁNDEZ, P. (ed.). *Religión, lengua y cultura prerromanas de Hispania*. Salamanca: 613-627.
- VELAZA, J. (2002). *MLH III C.1.13 = IAIGL 15*: inscripción latina, no ibérica. *Sylloge Epigraphica Barcinonensis*, IV: 51-53.
- VELAZA, J. (2009). Epigrafía y literacy paleohispánicas en territorio vascón: Notas para un balance provisional. *Palaeohispanica*, 9: 61-622.